

**СТАРИ-НОВІ ІНСТРУМЕНТИ
ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ЗЛОВЖИВАНЬ
ТА
РЕЦЕПТИ БОРОТЬБИ З НИМИ**

Андрій Іванів, радник ЮК EQUITY

Зловживання процесуальними правами - або «процесуальні диверсії» - це будь-які деструктивні дії з використанням процесуальних прав особи, яка бере участь у розгляді судової справи, з метою максимально ускладнити та/чи затягнути в часовому просторі опоненту виграш правового спору в цілому або завдати збиток його певним інтересам.

МЕЖІ ТА ВИДИ «ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДИВЕРСІЙ»

Класичне, «вузьке», значення –

зловживання процесуальними правами в межах конкретного судового процесу, наприклад, формальне оскарження ухвал суду з метою затягування розгляду справи тощо.

Квазіпроцесуальні диверсії –

зловживанням процесуальними правами та становищем до та поза судовим процесом з метою створення підстав для потенційного зловживання в межах конкретного судового процесу, а також поза ним.

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ЗЛОВЖИВАННЯ

- ▶ намагання змінити склад суду;
- ▶ виявлення упередження з боку суду;
- ▶ затягування розгляду з метою отримання часу/доказу тощо;

КОНСТРУКТИВ ДЕСТРУКТИВ

як визначальні ознаки процесуальних диверсій

- подання позову з формальними, так званими «штучними» вимогами, для встановлення преюдиції;
 - залучення учасників справи для зміни предметної/територіальної юрисдикції;
 - створення великого кола сторін потенційного судового процесу;
 - подання «повторних» апеляційних скарг;
-

ОСНОВНІ ВИДИ «КЛАСИЧНИХ» ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ЗЛОВЖИВАНЬ

- ▶ Подання декількох позовів;
- ▶ Заявлення відводів;
- ▶ Заявлення повторних, безпідставних клопотань, заяв, зустрічних позовних заяв, невсвоєчасне подання відзивів, заперечень тощо;
- ▶ Апеляційні скарги: **подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана);**
- ▶ Зловживання диспозитивною підсудністю:
 - ▶ спори щодо майна;
 - ▶ залучення «штучних відповідачів»
- ▶ Введення суду в оману щодо дійсних обставин:
 - ▶ вартості майна щодо малозначності тощо;

ОСНОВНІ ВИДИ

- Порушення порядку подачі доказів.
- Ініціювання зупинення провадження: відсутність ст. 83 ГПК
- Залучення сторонніх осіб-нерезидентів. Уникнення повідомлення тощо.

- Подання безпідставного позову

VENIRE CONTRA FACTUM PROPRIUM

ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

Оскарження в апеляцію:

17.10) у разі подання апеляційної скарги на ухвали суду першої інстанції, передбачені пунктами 1, 6-8, 10, 12-14, 17, 19, 21, 31-33 частини першої статті 255 цього Кодексу

(крім ухвал про відмову у прийнятті або повернення зустрічного позову, про відмову у прийнятті або повернення позову третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, ухвал про зупинення провадження у справі, які подані з пропуском строку на їх оскарження),

чи подання касаційної скарги на ухвали суду апеляційної інстанції

(крім ухвал щодо забезпечення позову, зміни заходу забезпечення позову, щодо зустрічного забезпечення, ухвал про зупинення провадження у справі, які подані з пропуском строку на їх оскарження, про накладення штрафу в порядку процесуального примусу, окремих ухвал) –

до суду апеляційної або касаційної інстанції передаються всі матеріали

Матеріали, які передаються:

- про відмову у видачі судового наказу;
- **про повернення заяви позивачеві (заявникові);**
- про відмову у відкритті провадження у справі;

- про повернення заяви про скасування рішення третейського суду;
- **про залишення позову (заяви) без розгляду;**
- про внесення, відмову у внесенні виправлень у рішення;

- **про передачу справи на розгляд іншого суду;**
- про затвердження мирової угоди;
- **про відмову у відкритті провадження за нововиявленими або виключними обставинами;**

- про закриття провадження у справі;
- **про роз'яснення чи відмову у роз'ясненні судового рішення;**
- про зупинення провадження у справі;

Справа № 902/324/18, Господарський суд Вінницької області, Банасько О.О.

Встановлені судом обставини приводять до переконливого висновку про необхідність застосування при розгляді даної справи доктрини **venire contra factum proprium** (заборони **суперечливої поведінки**), яка базується ще на римській максимі - "non concedit venire contra factum proprium" (**ніхто не може діяти всупереч своїй попередній поведінці**).

Доктрина venire contra factum proprium базується на принципі добросовісності. Наприклад, у статті I.-1:103 Принципів, визначень і модельних правил європейського приватного права вказується, що поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці, є, зокрема, поведінка, що не відповідає попереднім заявам або поведінці сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них.

Таким чином оспорювання позивачем Договору іпотеки суперечить його попередній поведінці і є недобросовісним та є намаганням фактично уникнути виконання зобов'язань за Договором іпотеки та як наслідок за Кредитним договором.

Василь Крат:

У вітчизняній практиці правовою підставою для застосування цієї доктрини є поняття «добросовісності». Зокрема, суддя звернув увагу на постанову ВС від 16 травня 2018 року у справі № 449/1154/14, в якій надане таке визначення. У цій справі суд захистив добросовісного іпотекодержателя, тоді як іпотекодавець намагався визнати договір іпотеки недійсним.

Добросовісність (пункт 6 [статті 3 ЦК](#)) - це певний стандарт поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення.

НОРМАТИВНІ ОРІЄНТИРИ ДЛЯ СУДУ

Відповідно до **ч.3 ст. 2 ГПК**

однією з основних засад (принципів) господарського судочинства є:
неприпустимість зловживання процесуальними правами

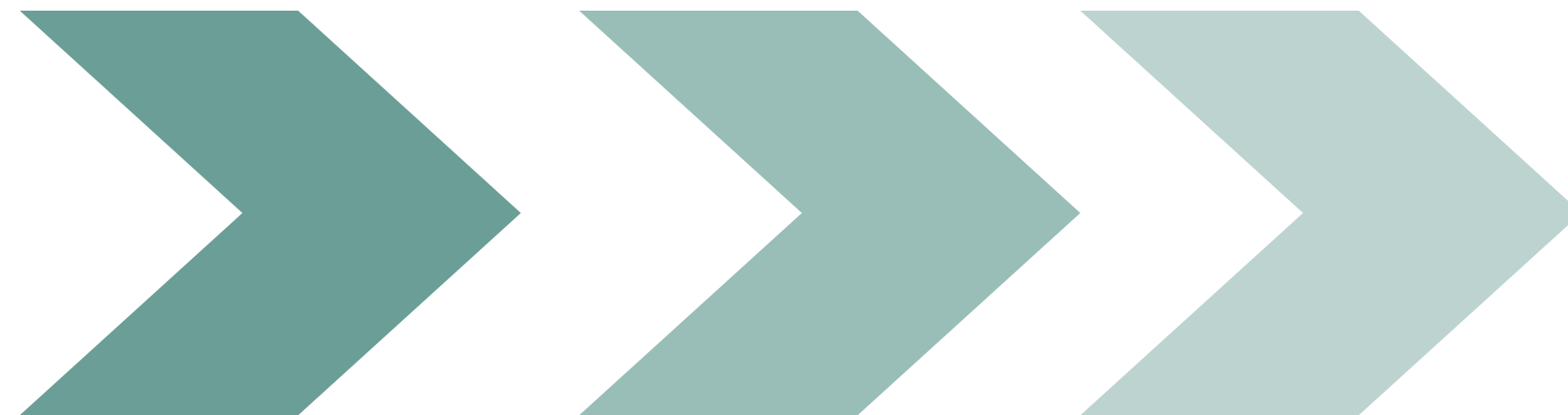
ч.5 ст.13 ГПК.Змагальність сторін
Суд, зберігаючи об'єктивність і неупередженість:

1. керує ходом судового процесу;
2. сприяє врегулюванню спору шляхом досягнення угоди між сторонами;
3. роз'яснює у разі необхідності учасникам судового процесу їхні процесуальні права та обов'язки, наслідки вчинення або невчинення процесуальних дій;
4. сприяє учасникам судового процесу в реалізації ними прав, передбачених цим Кодексом;
5. **запобігає зловживанню учасниками судового процесу їхніми правами та вживає заходів для виконання ними їхніх обов'язків.**

СТАТТЯ 43 ГПК: НЕПРИПУСТИМІСТЬ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ

1. УЧАСНИКИ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ ТА ЇХ ПРЕДСТАВНИКИ ПОВИННІ ДОБРОСОВІСНО КОРИСТУВАТИСЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ; ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ НЕ ДОПУСКАЄТЬСЯ.

ЗАЛЕЖНО ВІД КОНКРЕТНИХ ОБСТАВИН СУД МОЖЕ ВИЗНАТИ
ЗЛОВЖИВАННЯМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ ДІЇ, ЩО
СУПЕРЕЧАТЬ ЗАВДАННЮ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА,
ЗОКРЕМА:

1. подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заявлення завідомо безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних дій, спрямованих на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового рішення;

2. подання декількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями;

ЗАЛЕЖНО ВІД КОНКРЕТНИХ ОБСТАВИН СУД МОЖЕ ВИЗНАТИ
ЗЛОВЖИВАННЯМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ ДІЇ, ЩО
СУПЕРЕЧАТЬ ЗАВДАННЮ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА,
ЗОКРЕМА:

3) подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер;

4) необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи, або завідомо безпідставне залучення особи як відповідача (співвідповідача) з тією самою метою;

5) укладення мирової угоди, спрямованої на шкоду правам третіх осіб, умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі.

3. Якщо подання скарги, заяви,
клопотання визнається
зловживанням процесуальними
правами, суд з урахуванням
обставин справи має право
залишити без розгляду або
повернути скаргу, заяву,
клопотання

Суд зобов'язаний вживати заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами. У випадку зловживання процесуальними правами учасником судового процесу суд застосовує до нього заходи, визначені цим Кодексом.

ЗАХОДИ БОРОТЬБИ

Процесуальні:

- ❖ Клопотання/заяви з **вказівкою на допустимі заходи процесуального реагування** (клопотання про залишення без розгляду, закриття провадження, неврахування доказів, доводів тощо).
- ❖ Клопотання **про забезпечення судових витрат:**

Ст. 125 ГПК 1. Суд може зобов'язати сторони внести на депозитний рахунок суду попередньо визначену суму судових витрат, пов'язаних з розглядом справи або певною процесуальною дією, про що постановляє ухвалу (забезпечення судових витрат).

Як захід забезпечення судових витрат суд з урахуванням конкретних обставин справи має право, за клопотанням відповідача, зобов'язати позивача внести на депозитний рахунок суду грошову суму для забезпечення можливого відшкодування майбутніх витрат відповідача на професійну правничу допомогу та інших витрат, які має понести відповідач у зв'язку із розглядом справи (забезпечення витрат на професійну правничу допомогу).

Ст 129 ГПК Розподіл судових витрат

У випадку зловживання стороною чи її представником процесуальними правами або якщо спір виник внаслідок неправильних дій сторони, суд має право покласти на таку сторону судові витрати повністю або частково незалежно від результатів вирішення спору.

ЗАХОДИ БОРОТЬБИ

Процесуальні:

◀ Окрема ухвала

Ст. 246 . Суд може постановити окрему ухвалу у випадку зловживання процесуальними правами, порушення процесуальних обов'язків, неналежного виконання професійних обов'язків (в тому числі якщо підписана адвокатом чи прокурором позовна заява містить суттєві недоліки) або іншого порушення законодавства адвокатом або прокурором.

(Квазі)Позапроцесуальні засоби впливу::

- ◀ Повідомлення юридичній особі, яку представляє представник про можливі санкції з боку суду щодо дій представника;
- ◀ Звернення в дисциплінарні органи (монополія адвокатури з 2019 року).

**ОКРЕМІ ВИДИ
ПРОЦЕСУАЛЬНИХ
ДИВЕРСІЙ**

«ПОВТОРНА» АПЕЛЯЦІЙНА СКАРГА

ГПК (в редакції Закон України №2147-VII від 03.10.2017 року):

Стаття 254. Право апеляційного оскарження

1. Учасники справи, особи, **які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси та (або) обов'язки, мають право подати апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції.**

Стаття 272. Порядок розгляду апеляційної скарги, що надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи

1. Якщо апеляційна скарга надійшла до суду апеляційної інстанції **після закінчення апеляційного розгляду справи, і особа, яка подала скаргу, не була присутня під час апеляційного розгляду справи, суд розглядає відповідну скаргу за правилами цієї глави.**

ПРОЦЕСУАЛЬНА ВИГОДА

ч.2-3 ст. 272 ГПК

2. У випадку відкриття апеляційного провадження за такою скаргою суд апеляційної інстанції може зупинити дію раніше прийнятої ним постанови та рішення суду першої інстанції, що оскаржується.

3. За результатами розгляду апеляційної скарги суд приймає постанову відповідно до статті 282 цього Кодексу. При цьому за наявності підстав може бути скасовано раніше прийняту постанову суду апеляційної інстанції.

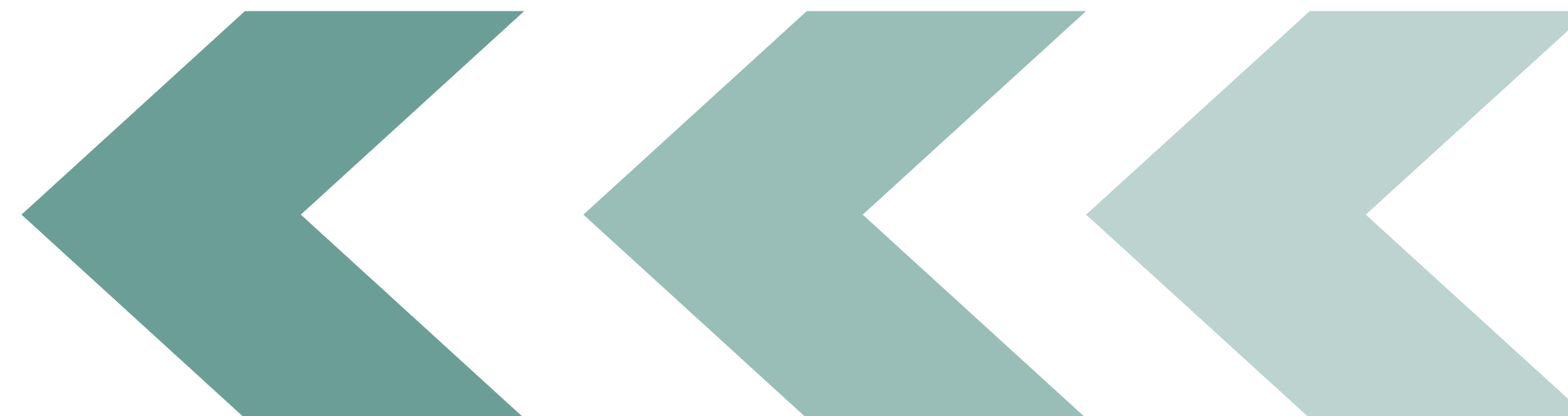

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАПОБІЖНИКИ

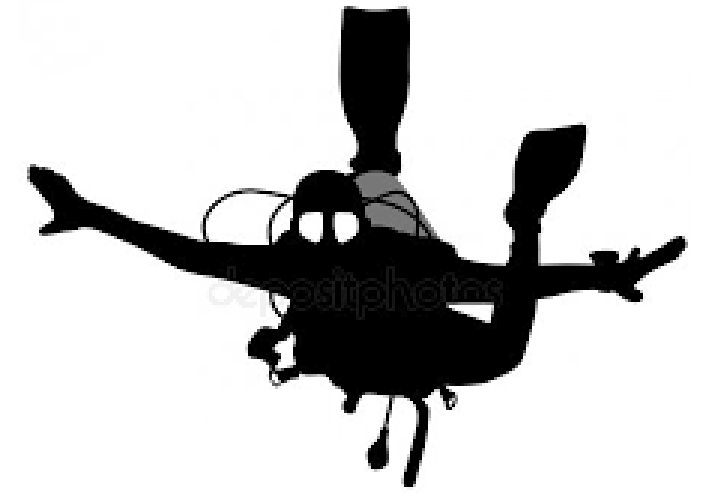
ч.4 -5 ст. 272 ГПК

«Суд апеляційної інстанції розглядає скаргу, вказану в частині першій цієї статті, в межах доводів, які не розглядалися під час апеляційного розгляду справи за апеляційною скаргою іншої особи.

Суд відмовляє у відкритті провадження за апеляційною скаргою, поданою відповідно до частини першої цієї статті, якщо суд розглянув наведені у ній доводи під час апеляційного розгляду справи за апеляційною скаргою іншої особи.»

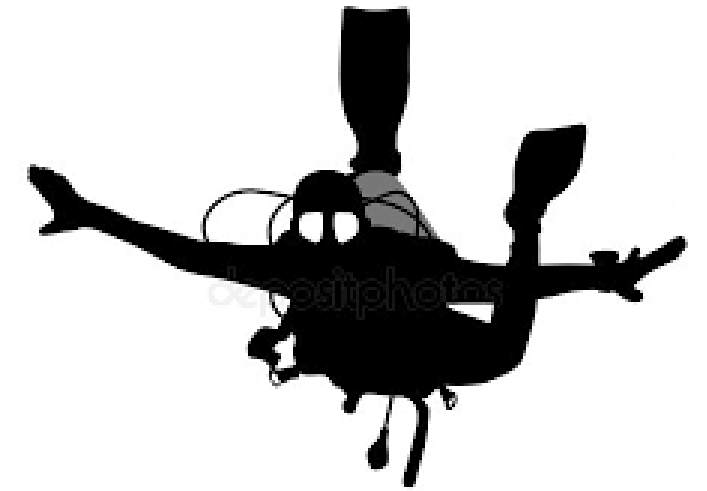
ЗАКОННИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ДИВЕРСАНТ

**Постанова ОП КГС ВС від 14.08.2019 року у справі № 62/112,
постанова від 16.01.2020 року у справі № 925/1600/16:**

- ▶ для визначення питання про факт впливу оскаржуваним рішенням на права, обов'язки або законні інтереси особи, яка не брала участі у справі, апеляційний суд **повинен спочатку відкрити апеляційне провадження за апеляційною скаргою такої особи** та має належним чином дослідити і встановити, чи вирішив суд в оскаржуваному рішенні питання про права, інтереси та (або) обов'язки заявника апеляційної скарги.
- ▶ апеляційний суд не позбавлений права закрити апеляційне провадження на підставі п. 3 ч. 1 ст. 264 ГПК України, якщо виявить, що оскаржуваним рішенням не вирішувалось питання про права, обов'язки або законні інтереси скаржника.

ЗАКОННИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ДИВЕРСАНТ

Окрема думка до постанови ОП КГС ВС від 16.01.2020 року у справі № 925/1600/16:

- ▶ питання процесуального строку на подання апеляційної скарги вирішується наперед (так як суд не в змозі перевірити, коли особа, яка не брала участі у справі, дізналась про судове рішення), порушується принцип *res judicata*, адже у разі відкриття апеляційного провадження оскаржуване рішення буде вважатись таким, що не набрало законної сили також в силу ч. 2 ст. 241 ГПК України.

До відкриття апеляційного провадження учасники справи мають право подати **заперечення проти відкриття апеляційного провадження** (ч.2 ст. 262 ГПК).

«ЗАГОТОВКА» - ПРЕЮДИЦІЯ

Стаття 75 ГПК

«...ч.4. Обставини, **встановлені рішенням суду в господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, не доказуються при розгляді іншої справи, у якій беруть участь ті самі особи або особа, стосовно якої встановлено ці обставини, якщо інше не встановлено законом.**»

«...5. Обставини, встановлені стосовно певної особи рішенням суду в господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, можуть бути у загальному порядку спростовані **особою, яка не брала участі у справі, в якій такі обставини були встановлені.**»

«...7. Правова оцінка, надана судом певному факту при розгляді іншої справи, не є обов'язковою для господарського суду.»

ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

- ▶ повний контроль всіх можливих інструментів та фронтів диверсій з метою їх вчасного попередження;
- ▶ вжиття процесуальних заходів боротьби (заперечення, заяви);
- ▶ позапроцесуальні засоби оскарження дій (скарги на дії представників в профільні дисциплінарні органи, керівнику тощо);
- ▶ медійна активність з метою соціального та/чи професійного осуду та репутаційного тиску.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!